

تحلیل آثار پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر معیشت پایدار (مطالعه موردی: شهرستان درمیان در استان خراسان جنوبی)

مفید شاطری* - دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.
آزاده خسروی گزیک - کارشناسی ارشد گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.
محمد حجی پور - استادیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

تاریخ دریافت: ۲۵/سفند ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۲/خرداد ۱۴۰۴

چکیده

مقدمه: معیشت پایدار از رویکردهای برنامه ریزی توسعه است که در سال‌های اخیر به منظور تحقق اهداف توسعه و کاهش فقر مورد توجه قرار گرفته است. یکی از اهداف پروژه‌های توسعه در بین عشایر بهبود وضعیت معیشت پایدار است که در این تحقیق مورد توجه قرار گرفته است.

هدف پژوهش: هدف از این تحقیق بررسی و تحلیل آثار پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری شهرستان درمیان از منظر معیشت پایدار بوده است.

روش شناسی تحقیق: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و بر پایه روش پیمایشی است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق ساخته می‌باشد. جامعه آماری تحقیق را ۳۴۷ نفر از سرپرستان خانوارهای عشایری تشکیل دادند که با توجه به جدول مورگان انتخاب و سپس با در نظر گرفتن سهمیه متناسب در هر کانون عشایر در مرحله بعد از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده برای انجام تحقیق انتخاب شده‌اند. انجام محاسبات آماری داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS صورت گرفته است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: شهرستان درمیان بین ۵۹ درجه و ۲۸ دقیقه تا ۶۰ درجه و ۴۴ دقیقه طول شرقی و ۳۲ درجه و ۳۳ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۲۱ دقیقه عرض شمالی واقع گردیده است. این شهرستان از شرق به کشور افغانستان، از شمال به شهرستان قانات، از غرب به شهرستان بیرجند و از جنوب و جنوب شرقی به شهرستان سربیشه محدود می‌شود.

یافته‌ها و بحث: بررسی نشان داد در چهار بعد معیشت پایدار، سرمایه انسانی، سرمایه مالی، سرمایه طبیعی و سرمایه فیزیکی تأثیر پروژه‌های اجرا شده در حد متوسط ارزیابی شده، همچنین در بعد سرمایه اجتماعی تأثیرگذاری در حد زیاد بوده است.

نتایج: باتوجه به نتایج پژوهش نتیجه می‌گیریم که جامعه عشایر شهرستان درمیان در بعد سرمایه انسانی نیازمند خدمات آموزشی بیشتر می‌باشند و در بعد سرمایه اجتماعی تمایل زیادی به همکاری در طرح‌های عشایری دارند. در بعد سرمایه مالی با توجه به هزینه‌های بالای دآمداری نیازمند تسهیلات بانکی و مساعدت سازمان‌های ذی‌ربط می‌باشند. در بعد سرمایه طبیعی نیز با توجه به پوشش گیاهی و آب که نیاز اصلی عشایر است نیازمند توجه بیشتر می‌باشند. و در پایان در بعد سرمایه فیزیکی نیازمند امکانات رفاهی بیشتر و ایجاد بازار محلی برای فروش محصولات خود می‌باشند.

کلیدواژه‌ها: معیشت پایدار، توسعه عشایری، کانون عشایری، شهرستان درمیان.

مقدمه

جوامع عشایری به دلیل ویژگی‌های خاص خود از جمله ابتدایی بودن زندگی آنان، وضعیت اقتصادی نابسامان، سطح نامطلوب زندگی، سطح پایین فناوری، پایین بودن سطح سواد و غیره دارای مشکلات عدیده‌ای هستند و نیازمند توجه و شناخت هرچه بیشتر نارسایی‌های مربوط به این قشر و توسعه آن است (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۶-۹۷). بنابراین، ساماندهی و اسکان عشایر به‌عنوان یکی از راهبردهای مورد توجه برای جامعه عشایری است که عمدتاً با هدف توسعه و عمران، محرومیت‌زدایی و خدمات‌رسانی بهتر به این جامعه انجام می‌گیرد. از طرفی معیشت پایدار رویکردی است که سعی دارد مشکل فقر و آسیب‌پذیری خانوارها را بر محوریت انسان حل کند (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰: ۶۷) و در طول سال‌های گذشته، بهترین روش برای بررسی مسائل فقر و توانمندسازی فقرا بوده است. رهیافت معیشت پایدار به لحاظ جامعیت و توجه به اصل پایداری، با تلفیق مناسب دارایی‌ها و منابع، سازوکارهایی را جهت اشتغال و درآمد مطمئن و غیر مخرب فراهم می‌آورد و با کنار گذاشتن روش‌های حذفی و محدودکننده، جوامع محلی را به سمت بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی سوق خواهد داد (کرمی دهکردی و انصاری، ۱۳۹۱: ۱۰۷). معیشت پایدار یک راه تفکر در مورد اهداف، دامنه و اولویت برای توسعه است که بدنبال حذف فقر می‌باشد (Ashley and Carney, 1999: 5) و از آنجایی که جامعه عشایری جزء جوامعی است که به دلیل نبود تنوع و جذابیت در اشتغال، اغلب با مشکلات معیشتی زیادی مواجه هستند و راهبردهای معیشت که نشان‌دهنده محدوده و ترکیبی از فعالیت‌ها و انتخاب‌های ساخته شده توسط خانواده‌ها است (Fang and Song, 2014: 225)، می‌تواند در دستیابی به معیشتی پایدار برای این جوامع مؤثر باشد.

معیشت پایدار به‌عنوان یکی از رویکردهای توسعه روستایی در اواخر دهه ۱۹۸۰ مطرح شد که از ویژگی‌های آن، ترکیب عوامل معیشتی جامعه روستایی با توسعه پایدار بوده؛ زیرا توسعه اقتصادی علاوه بر تغییر ارزش‌ها و نهادهای توسعه اقتصادی، مستلزم تحولات ساختاری و معیشتی جامعه، متناسب با توان‌های زیست‌محیطی و توان نهفته است. از این رو، برای رسیدن به توسعه پایدار روستایی (زاهدی و نجفی، ۱۳۸۵: ۴۶) نیازمند حرکت سریع از الگوی معیشتی سنتی به الگوهای معیشتی پایدار در جامعه روستایی است که متناسب با نیازهای جامعه امروزی و ظرفیت‌های محیطی باشد.

رفاه و معیشت خانوارهای عشایری به‌طور چشمگیری به منابع طبیعی وابسته است (انصاری و همکاران، ۱۳۸۶: ۴۳۳). در ایران حدود ۹۱۶ هزار خانوار روستایی و عشایری برای تأمین معیشت خود به مراتع وابسته‌اند و از آنها بهره‌برداری می‌کنند (کریمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۱). با توجه به روند تخریب منابع و مرتبط بودن منابع طبیعی با معیشت مردم محلی، لزوم حفاظت و پایداری این منابع مشخص می‌گردد (کرمی دهکردی و انصاری، ۱۳۹۱: ۱۰۹). رویکرد معیشت پایدار یکی از رویکردهای تحلیلی جدید در زمینه توسعه روستایی و عشایری است که در سال‌های اخیر به منظور توسعه روستایی و عشایری و کاهش فقر مورد توجه قرار گرفته است (جمعه پور و احمدی، ۱۳۹۰: ۲۴).

شهرستان درمیان از کانون‌های مهم عشایری در استان خراسان جنوبی است که براساس آخرین سرشماری رسمی مرکز آمار ایران از جامعه عشایری در سال ۱۳۸۷ حدود ۲۸۹۵ خانوار در این شهرستان ساکن بوده‌اند که حدود ۲۱ درصد از کل جامعه عشایری استان را در بر می‌گیرد (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۷). در سال‌های اخیر به‌ویژه پس از حدود دو دهه خشکسالی‌های متوالی در استان و شهرستان سازمان امور عشایری و دیگر متولیان مرتبط با عشایر طرح‌های توسعه‌ای در راستای حمایت از عشایر در جامعه مورد مطالعه اجرا نموده‌اند. در محدوده مورد مطالعه ما که شامل شهرستان درمیان می‌شود در فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ طی ده سال حدود ۷۹ پروژه در زیست بوم عشایر اجرا شده (اداره امور عشایری شهرستان درمیان، ۱۴۰۰). طی دهه‌های گذشته، منابع مالی و اعتباری زیادی صرف توسعه و بهبود فضای زیست عشایر در اقصی نقاط کشور به‌ویژه شهرستان درمیان شده‌است؛ با این وجود، تغییر و تحولات صورت گرفته موجبات رضایت حداکثری و قابل قبول ذی‌نفعان اعم از مدیران و برنامه ریزان و به‌ویژه عشایر را در پی نداشته است بدین‌سان، در این پژوهش به بررسی و تحلیل اثرات برنامه‌ها و پروژه‌های توسعه در سکونتگاه‌های عشایری شهرستان درمیان از منظر معیشت پایدار پرداخته شده‌است.

جوامع عشایری به‌عنوان جامعه سوم کشور بعد از جوامع شهری و روستایی، نقش مهم و به سزایی در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور دارد. این نوع جوامع، به دلیل ویژگی‌های خاص خود از جمله ابتدایی بودن زندگی آنان، وضعیت اقتصادی نابسامان، سطح نامطلوب زندگی، سطح پایین فناوری، پایین بودن سطح سواد و نظایر آن دارای مشکلات عدیده‌ای است و نیازمند توجه و شناخت هر چه بیشتر نارسایی‌های مربوط به این قشر و توسعه آن می‌باشد.

معیشت عشایر در سال‌های اخیر با توجه به تحولات اجتماعی- اقتصادی در کشور، خشکسالی‌ها و کمبود آب و همچنین از بین رفتن مراتع با مسائل متعددی روبه‌رو شده‌است (ریاحی و همکاران، ۱۳۹۲). چندین دهه است که دولت سیاست‌های بازار محور را اتخاذ کرده است که اصولاً سیاست‌های ناپایداری می‌باشد و اصولاً خارج از کنترل عشایر می‌باشد، در این سیاست‌ها به‌جای بهینه‌سازی پایدار، تأکید بر منافع کوتاه‌مدت

است. به عنوان مثال، ترکیب گله تغییر کرده است و هم اکنون به جای تولید انواع فرآورده‌های لبنی گرایش به سمت تولید گوشت می‌باشد (CENESTA, 2003)، پس جامعه عشایری باید به دنبال راهبردی باشد که امکانات و ظرفیت‌های جامعه عشایری را در جهت ایجاد و حفظ شیوه‌های مناسب زندگی به کار بگیرد. پس باید این امکانات و دارایی‌ها مشخص شود و الگویی بر پایه معیشت پایدار برای معیشت این قشر ارائه گردد. از آنجایی که اهداف معیشت پایدار دستیابی به عدالت و برابری در زندگی است می‌توان با بررسی پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری در بخش درمیان بر پایه راهبردهای معیشت پایدار میزان دستیابی به این اهداف را مورد ارزیابی قرارداد. پژوهش حاضر از این منظر که به بررسی اثرگذاری پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایر با رویکرد معیشت پایدار می‌پردازد با پژوهش‌های انجام گرفته تفاوت دارد هر چند در چارچوب نظری از تحقیقات پیشین به طور قطع بهره‌مند شده‌است، که در زیر به آنها اشاره خواهیم کرد.

شاطری و حجتی‌پور (۱۳۹۰) در پژوهش خود با عنوان "اثرات اقتصادی - اجتماعی طرح‌های اسکان بر جوامع عشایری (مطالعه موردی شهرک نازدشت سربیشه در استان خراسان جنوبی)" به بررسی و مقایسه تغییرات شاخص‌هایی چون درآمد، پس‌انداز سواد و امکانات رفاهی نسبت به قبل از اسکان، به دنبال یافتن اثرات اسکان در ابعاد اقتصادی و اجتماعی زندگی عشایر در کانون اسکان نازدشت بوده‌اند. نتایج نشان می‌دهد تغییرات در میزان درآمد خانوارها و به تبع آن پس‌انداز سالیانه آنان رشد قابل ملاحظه‌ای نداشته و بلکه زندگی عشایر در قبل از اسکان دارای بهره‌وری اقتصادی بالاتری بوده است. با انجام اسکان دسترسی به امکانات رفاهی نسبت به قبل بسیار رشد داشته که به دنبال آن سطح سواد نیز افزایش یافته‌است.

شاطری و صادقی (۱۳۹۱) در پژوهش خود با عنوان "واکوی اثرات اقتصادی - اجتماعی اسکان خود جوش عشایر (مطالعه موردی: عشایر بخش دهدر شهرستان ایزه استان خوزستان)" به بررسی تأثیرات اسکان خودجوش در بخش دهدر، شهرستان ایزه پرداخته‌اند. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که در بعد اجتماعی تحولات مطلوبی در وضعیت آموزش، سواد و بهداشت ایجاد شده‌است. در بخش اقتصادی نیز درآمد و پس‌انداز خانوارها افزایش یافته؛ میزان استفاده امکانات تولیدی نسبت به قبل از اسکان بیشتر شده و اشتغال اصلی مردم از دامداری به فعالیت‌های خدماتی و کارگری تغییر نموده‌است.

حجتی‌پور (۱۴۰۰) در بررسی تحلیل وضع موجود از دید پراکنش و برخورداری فضایی از عناصر اصلی اقتصاد عشایر (نیروی کار، دام و مرتع) به منظور درک بهتر نابرابری‌های فضایی در نواحی عشایری استان خراسان جنوبی پرداخته نتایج نشان داد که دسترسی همسان و متوازن از این سه رکن مهم در سطح شهرستان‌ها وجود ندارد؛ به گونه‌ای که نواحی دارای بیشترین برخورداری از دام، به لحاظ نیروی انسانی و مرتع دارای ضعف است.

هورسلی^۱ و همکاران (۲۰۱۵) در بررسی معیشت پایدار و شاخص‌هایی برای توسعه منطقه‌ای در اقتصاد معادن به این نتیجه رسیدند که ارتباط تنگاتنگی بین توسعه پایدار و به کارگیری معادن وجود دارد و شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سلامت، سیاسی و زیست‌محیطی در این زمینه تأثیر گذار هستند.

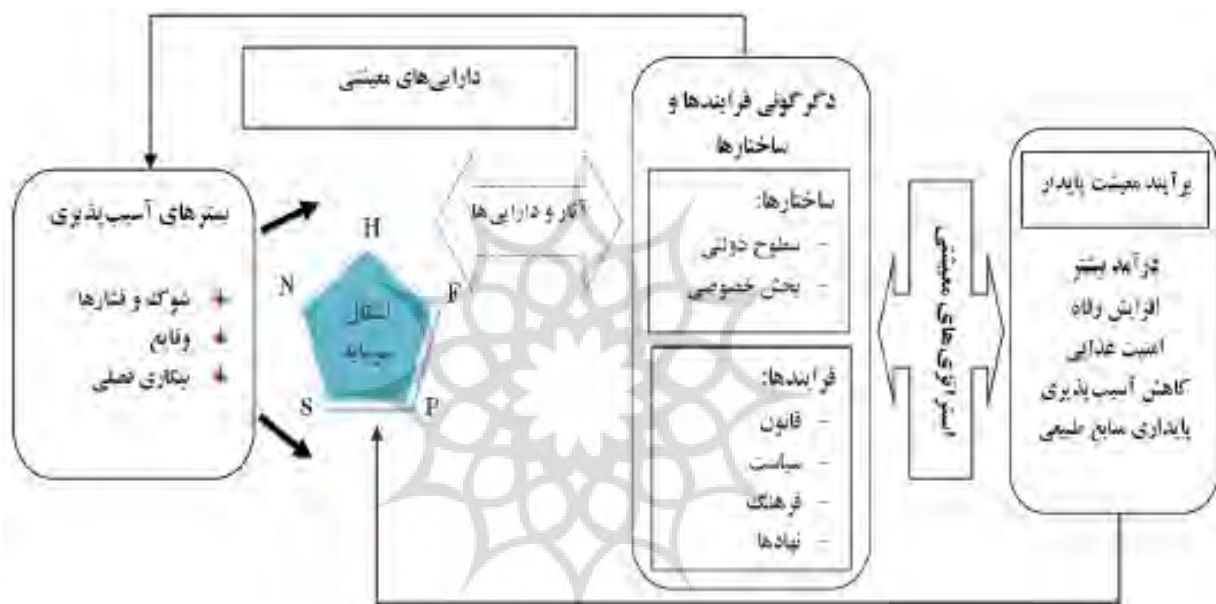
معیشت به معنی زندگی و زنده بودن؛ توانایی‌ها، دارایی‌ها و فعالیت‌هایی است که برای زندگی و زنده بودن مورد نیاز است (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۲) و به کلیه دارایی‌های مالی و اجتماعی، قابلیت‌ها و فعالیت‌های موردنظر برای یک شیوه زندگی اطلاق می‌شود و زمانی پایدار خواهد بود که این قابلیت‌ها و دارایی‌ها را در زمان حال و آینده حفظ و بهبود دهد، به طوری که منابع طبیعی پایه را از بین نبرد و از بروز شوک‌ها و استرس‌ها جلوگیری و آنها را مدیریت کند (Carney, 1399).

معیشت طبق آنچه تعریف شد، دربردارنده توانایی‌ها، دارایی‌ها (شامل هر دو بعد مادی و منابع اجتماعی) و فعالیت‌هایی است که برای زندگی مورد نیاز است. درواقع معیشت تنها شامل فعالیت‌هایی که درآمدی را برای خانوار تولید می‌کند نیست؛ بلکه نهادهای اجتماعی، روابط فرا خانواری، سازوکارهای دسترسی به منابع در طول دوره‌ی زندگی را نیز در بر می‌گیرد (سلمانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۱۶).

معیشت یعنی تفکر در مورد دسترسی به دارایی‌ها و مدیریت برای نگهداری آن است (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰: ۶۹). معیشت وسیله‌ای برای امرارمعاش توسط یک فرد یا خانواده است که ترکیبی از دارایی‌های فرد یا خانواده، فعالیت‌ها و منابع و دسترسی به این منابع با میانجیگری نهادها و روابط اجتماعی را شامل می‌شود (Tang et al, 2013) و شامل قابلیت، دارایی و فعالیت‌هایی است که برای یک زندگی مورد نیاز است (Tao & Wall, 2009).

¹ Horsley

در فرهنگ آکسفورد، معیشت پایدار وسیله‌ای حمایتی تعریف شده‌است که صرفاً برای مصرف و درآمد نیست، بلکه وسیله‌ای برای زندگی ایمن محسوب می‌شود. اولین بار چمبرز در دهه ۱۹۸۰ این مفهوم را مطرح کرد و گروه جهانی توسعه و محیط زیست آن را به رسمیت شناخت (شکوری و بهرامی، ۱۳۹۳: ۳). معیشت پایدار درواقع الگوهایی از واکنش‌های بومی مردم محلی نسبت به مشکلات و فرصت‌های محلی آنها است و باید توسط خودشان توسعه و تنظیم گردد. معیشت پایدار را نمی‌توان از بالا، برنامه‌ریزی، هدایت و کنترل نمود، بلکه باید صرفاً حمایت و تقویت نمود (فرهادیان و بهرامی، ۱۳۸۲). باوجود تعاریف مختلف ارائه شده از معیشت پایدار، یکی از پر استنادترین تعاریف موجود متعلق به چمبرز و کانوی (۱۹۹۲) است که بیان می‌کنند: معیشت از قابلیت‌ها، دارایی‌ها (انبارها، منابع و حق دسترسی به منابع) و فعالیت‌های لازم برای گذران معاش تشکیل شده‌است؛ به عبارت دیگر، معیشت هنگامی پایدار است که بتواند با فشارها و شوک‌ها سازگار شده و بهبود یافته، قابلیت‌ها، دارایی‌ها و منابع طبیعی خود را تقویت یا حفظ کند و فرصت‌های معیشت پایدار را برای نسل آینده نیز فراهم آورد و همچنین، منافع خالص را برای معیشت دیگران در سطوح ملی یا محلی و در کوتاه مدت یا بلند مدت ایجاد کند. رویکرد معیشت پایدار در حال تلاش برای رسیدگی به مشکلات توسط جدا کردن مفاهیم روستایی و کشاورزی و گسترش دامنه فعالیت‌های توسعه روستایی می‌باشد (Carney, 1999).

شکل ۱. چهارچوب معیشت پایدار
(DFID, 1999: 13).

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی و به لحاظ ماهیت و روش انجام آن توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری این تحقیق کلیه خانوارهای عشایری در کانون‌های عشایری شهرستان درمیان می‌باشد که از طریق فرمول کوکران حجم نمونه مشخص شده‌است. در مرحله بعد پرسشگری بر پایه نمونه‌گیری تصادفی در بین خانوارهای هدف صورت گرفت.

در مرحله پرسشگری برای جمع‌آوری اطلاعات، از مطالعات کتابخانه‌ای و روش پیمایشی استفاده شده‌است. اطلاعات جمع‌آوری شده از پرسشنامه‌ها، مطالعات کتابخانه‌ای در موضوعات مشخص تفکیک و به ترتیب اولویت موضوعی اطلاعات به کمک نرم‌افزار SPSS طبقه‌بندی، موشکافی و بررسی گردیده شده‌است. تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی انجام شده‌است. در بخش استنباطی از آزمون کای اسکور استفاده شده‌است.

جامعه آماری تحقیق حاضر را خانوارهای ۱۵ روستای شهرستان درمیان را شامل می‌شود که ۷۹ پروژه توسط اداره عشایر شهرستان درمیان در حد فاصل سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ در این روستاها اجرا شده‌است. پرسشنامه‌های مربوطه بر پایه جدول مورگان در بین عشایر روستاهای برخوردار از پروژه‌های اجرا شده سازمان عشایر شهرستان درمیان در مرحله اول بر اساس حجم سهمیه‌ای متناسب و در گام دوم بر پایه حجم معین شده به صورت تصادفی ساده توسط خانوارهای هدف تکمیل شده‌است.

جدول ۱. فهرست سکونتگاه‌های عشایری مورد مطالعه و حجم نمونه آن

ردیف	سکونتگاه‌های مورد مطالعه	تعداد خانوار	حجم نمونه
۱	دستگرد	۳۳۲	۳۱
۲	طیس مسینا	۱۱۴۷	۱۰۹
۳	گزیک	۶۷۹	۶۵
۴	نصرالدین	۱۵۵	۱۴
۵	آبگرم	۸۹	۸
۶	آواز	۴۵۷	۵۰
۷	گاویچ	۱۱۵	۱۰
۸	قلعه‌نو	۱۵	۱
۹	خلف	۱۰۳	۹
۱۰	دره چرم	۱۱۹	۱۱
۱۱	زیدان	۹۵	۹
۱۲	محمدیه	۴۴	۴
۱۳	رود رباط	۵۳	۱
۱۴	اشک	۱۳۳	۱۲
۱۵	خیر آباد	۱۴۰	۱۳
جمع کل		۳۶۳۹	۳۴۷

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

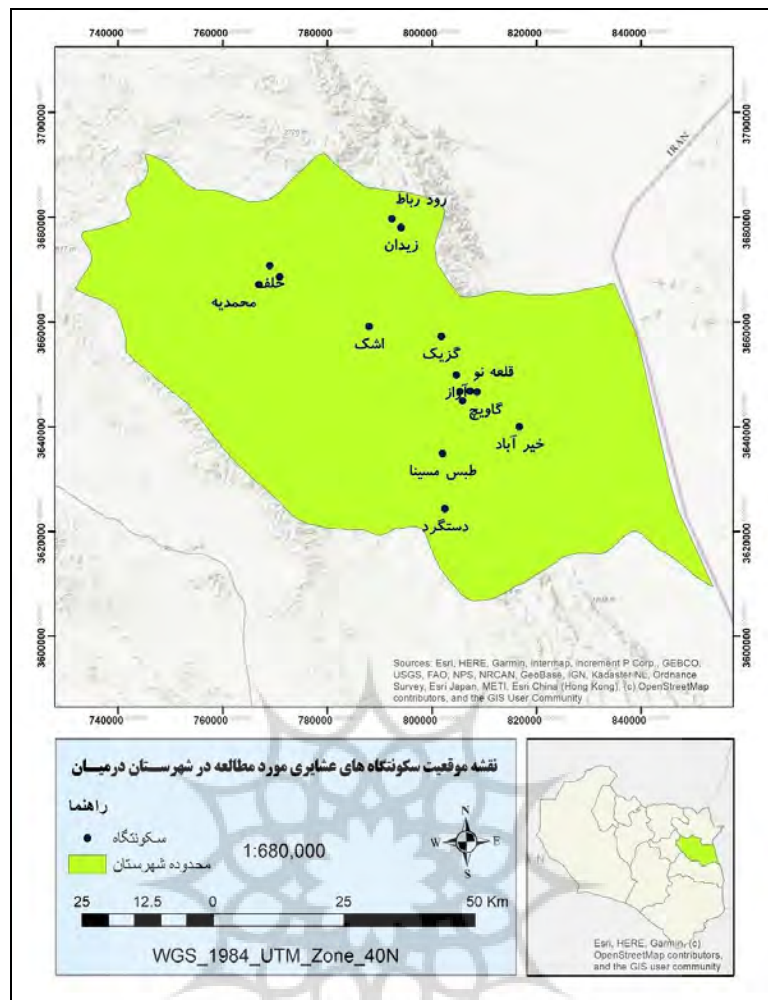
قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان درمیان بین ۵۹ درجه و ۲۸ دقیقه تا ۶۰ درجه و ۴۴ دقیقه طول شرقی و ۳۲ درجه و ۳۳ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۲۱ دقیقه عرض شمالی واقع گردیده‌است. این شهرستان از شرق به کشور افغانستان، از شمال به شهرستان قاینات، از غرب به شهرستان بیرجند و از جنوب و جنوب شرقی به شهرستان سریشنه محدود می‌شود. شهرستان درمیان با مساحتی برابر با ۵۷۹۷ کیلومتر مربع، طبق آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ دارای ۳ بخش، ۴ شهر و ۶ دهستان می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). طبق جدول ۲ دهستان‌های این شهرستان عبارت‌اند از: درمیان، میاندشت، فخرود، قهستان، طیس مسینا و گزیک.

جدول ۲. تقسیمات سیاسی شهرستان درمیان

شهرستان	نام شهر	نام دهستان	جمع	دارای سکنه	تعداد آبادی
درمیان	اسدیه	درمیان	۶۶	دارای سکنه	۲۲
		میاندشت	۲۲	۱۹	۳
		فخرود	۲۳	۲۳	۰
	قهستان	قهستان	۴۱	۳۶	۵
		طیس مسینا	۲۸	۲۲	۲
		گزیک	۱۶	۱۳	۳

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

شکل ۲. نقشه موقعیت سکونتگاه‌های عشایری مورد مطالعه در شهرستان درمیان

یافته‌ها و بحث

تحلیل ابعاد تأثیر گرفته از پروژه‌های اداره عشایری

شاخص‌های توصیفی مربوط به میزان تأثیر پروژه‌های اداره عشایری بر پنج بعد سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی، سرمایه مالی، سرمایه طبیعی و سرمایه فیزیکی بیان می‌دارد که میانگین سرمایه اجتماعی بیشتر از سه می‌باشد و در سایر ابعاد میانگین کمتر از ۳ می‌باشد در نتیجه از نظر اکثریت افراد میزان تأثیر پروژه‌های اداره عشایر از حد متوسط هم کمتر می‌باشد.

متغیرهای اصلی در این پژوهش ابعاد مختلف آثار پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر معیشت پایدار در شهرستان درمیان می‌باشد که ۵ متغیر سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی، سرمایه مالی، سرمایه طبیعی، سرمایه فیزیکی می‌باشد و به ترتیب ۱۰، ۱۱، ۱۲ و ۱۳ گویه معرف این متغیرها هستند. از آنجایی که هر یک از گویه‌ها دارای مقیاس ترتیبی هستند، بنابراین آزمون‌های مربوط به این گویه‌ها از نوع ناپارامتریک خواهد بود و داده‌های مربوط به متغیرهای اصلی "سرمایه انسانی"، "سرمایه اجتماعی"، "سرمایه مالی"، "سرمایه طبیعی"، "سرمایه فیزیکی" دارای مقیاس کمی هستند که با توجه به نتایج جدول ۳ نتیجه می‌گیریم فقط داده‌های مربوط به متغیر سرمایه طبیعی از توزیع نرمال پیروی می‌کند و بقیه متغیرها از توزیع نرمال پیروی نمی‌کند بنابراین در بررسی استنباطی متغیر سرمایه طبیعی از آزمون پارامتری و بقیه متغیرها از آزمون ناپارامتریک استفاده خواهد شد.

جدول ۳. آزمون کولموگروف اسمیرنف برای بررسی فرض نرمال بودن متغیرهای تحقیق

متغیر	مقدار آماره آزمون	سطح معناداری	Sig	نتیجه
سرمایه انسانی	۰/۱۱۲	۰/۰۵	۰/۰۰۰	غیر نرمال
سرمایه اجتماعی	۰/۰۹۵	۰/۰۵	۰/۰۰۰	غیر نرمال
سرمایه مالی	۰/۰۶۵	۰/۰۵	۰/۰۰۲	غیر نرمال
سرمایه طبیعی	۰/۰۴۵	۰/۰۵	۰/۰۹۱	نرمال
سرمایه فیزیکی	۰/۰۷۷	۰/۰۵	۰/۰۰۰	غیر نرمال

جهت انجام آمار استنباطی و تعمیم نتایج به دست آمده از نمونه مورد مطالعه به کل جامعه آماری، از آنجایی که گویه‌های مربوط به هر یک از ابعاد تأثیر گرفته از پروژه‌های اداره عشایری "سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی، سرمایه مالی، سرمایه طبیعی و سرمایه فیزیکی" از نوع کیفی ترتیبی است بنابراین از آزمون ناپارامتری کای اسکور شده است.

جدول ۴ نتایج آزمون کای اسکور جهت بررسی گویه‌های مربوط به بعد "سرمایه انسانی" را نشان می‌دهد. با توجه به جدول ۴ و ستون Sig، در گویه‌هایی که مقدار Sig کمتر از ۰/۰۵ شده است فرض H_0 رد می‌شود یعنی توزیع نظرات افراد در هر یک از گزینه‌های (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) یکسان نیست به عبارت دیگر پاسخ‌های افراد در مورد میزان تأثیرات پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر سرمایه انسانی در هر یک از گویه‌های جدول ۴ در یکی از گزینه‌های (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) تجمع یافته است، که ستون آخر این جدول نشان می‌دهد که پاسخ‌های افراد در چه گزینه‌ای تجمع بیشتری یافته است و در مورد گویه‌هایی که مقدار Sig بیشتر از ۰/۰۵ شده است فرض H_0 پذیرفته می‌شود یعنی توزیع نظرات افراد در هر یک از گزینه‌های (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) یکسان است. در نتیجه بر اساس ستون تجمع پاسخ‌های داده شده در این جدول، تأثیرات پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر سرمایه انسانی:

در مورد گویه‌های "مهارت در کشاورزی"، "تامین نیروی کار خارج از خانواده" **خیلی کم** استنباط می‌شود.

در مورد گویه‌های "آموزش خانوار"، "آموزش نیروی کار"، "دریافت خدمات آموزشی و ترویجی" **کم** استنباط می‌شود.

در مورد "توسعه اطلاعات و ارتباطات با محیط خارج از مناطق عشایری" **متوسط** استنباط می‌شود.

در مورد گویه‌های "بهداشت خانوار"، "سطح آگاهی از احیاء و اصلاح مرتع"، "سطح آگاهی حفاظت از منابع طبیعی"، "امنیت اجتماعی (جلوگیری از وقوع جرم)" **زیاد** استنباط می‌شود.

به طور کلی بر پایه بررسی انجام شده تأثیر پروژه‌های اجرا شده‌ی عشایری از منظر سرمایه انسانی در حد متوسط استنباط می‌شود.

جدول ۴. نتیجه آزمون کای اسکور در مورد تأثیر پروژه‌های اجرا شده‌ی عشایری از منظر سرمایه انسانی

متغیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	Sig	تجمع پاسخ‌های مشاهده شده
آموزش خانوار	۹۷	۱۲۳	۸۱	۴۵	۱	۰/۰۰۰	کم
آموزش نیروی کار	۱۰	۱۲۹	۷۶	۴۱	۱	۰/۰۰۰	کم
دریافت خدمات آموزشی و ترویجی	۱۰۰	۱۱۱	۱۰۴	۲۸	۴	۰/۰۰۰	کم
بهداشت خانوار	۲۵	۳۵	۱۰۴	۱۳۲	۵۱	۰/۰۰۰	زیاد
سطح آگاهی از احیاء و اصلاح مرتع	۵۵	۷۷	۹۱	۹۱	۳۰	۰/۰۰۰	زیاد
سطح آگاهی حفاظت از منابع طبیعی	۴۷	۷۰	۹۴	۱۰۲	۳۳	۰/۰۰۰	زیاد
مهارت در کشاورزی	۱۱۲	۸۶	۸۰	۴۳	۲۶	۰/۰۰۰	خیلی کم
تامین نیروی کار خارج از خانواده	۲۰۴	۸۰	۴۹	۱۰	۴	۰/۰۰۰	خیلی کم
توسعه اطلاعات و ارتباطات با محیط خارج از مناطق عشایری	۴۰	۶۹	۱۵۲	۷۵	۱۱	۰/۰۰۰	متوسط
امنیت اجتماعی (جلوگیری از وقوع جرم)	۲۱	۴۲	۸۹	۱۳۰	۶۵	۰/۰۰۰	زیاد
سرمایه انسانی	۲۷	۱۲۲	۱۷۱	۲۰	۰	۰/۰۰۰	متوسط

جدول ۵ نتایج آزمون کای اسکور جهت بررسی گویه‌های مربوط به بعد "سرمایه اجتماعی" را نشان می‌دهد. بدینسان، در گویه‌هایی که مقدار sig کمتر از ۰/۰۵ شده است فرض H_0 رد می‌شود یعنی توزیع نظرات افراد در هر یک از گزینه‌های (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد)

یکسان نیست به عبارت دیگر پاسخ‌های افراد در مورد میزان تأثیرات پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر سرمایه اجتماعی در هر یک از گویه‌های جدول ۵، در یکی از گزینه‌های (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) تجمع یافته‌است، که ستون آخر این جدول نشان می‌دهد که پاسخ‌های افراد در چه گزینه‌ای تجمع بیشتری یافته‌است و در مورد گویه‌هایی که مقدار sig بیشتر از ۰/۰۵ شده‌است فرض H_0 پذیرفته می‌شود یعنی توزیع نظرات افراد در هر یک از گزینه‌های (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد) یکسان است. در نتیجه بر اساس ستون تجمع پاسخ‌های داده‌شده در این جدول، تأثیرات پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر سرمایه اجتماعی:

در مورد "تعصبات قومی و قبیله‌ای" **خیلی کم** استنباط می‌شود.

در مورد گویه‌های "اعتماد به کارشناسان و مروجین"، "بهبود کیفیت زندگی" **متوسط** استنباط می‌شود.

در مورد گویه‌های "مشارکت زنان در فعالیتهای مختلف"، "مشارکت در اجرای طرح‌های مرتعداری"، "مشارکت در اجرای طرح‌های آبخیزداری"، "اعتماد به دولت و حاکمیت"، "همبستگی و اعتماد بین افراد"، "حضور مردم در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها" **زیاد** استنباط می‌شود.

در مورد "اعتماد عشایر به یکدیگر" **خیلی زیاد** استنباط می‌شود.

به‌طور کلی می‌توان گفت تأثیر پروژه‌های اجرا شده‌ی عشایری از منظر سرمایه اجتماعی در حد زیاد استنباط می‌شود.

جدول ۵. نتیجه آزمون کای اسکور در مورد تأثیر پروژه‌های اجرا شده‌ی عشایری از منظر سرمایه اجتماعی

متغیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	sig	تجمع پاسخ‌های مشاهده‌شده
مشارکت زنان در فعالیتهای مختلف	۱۸	۲۶	۸۶	۱۲	۹۷	۰/۰۰۰	زیاد
تعصبات قومی و قبیله‌ای	۱۵۲	۹۳	۶۹	۲۲	۱۱	۰/۰۰۰	خیلی کم
اعتماد به کارشناسان و مروجین	۳۵	۵۳	۱۱۴	۱۰۶	۳۸	۰/۰۰۰	متوسط
مشارکت در اجرای طرح‌های مرتعداری	۱۹	۳۱	۸۵	۱۵۹	۵۳	۰/۰۰۰	زیاد
مشارکت در اجرای طرح‌های آبخیزداری	۲۰	۳۳	۹۰	۱۴۹	۵۵	۰/۰۰۰	زیاد
اعتماد عشایر به یکدیگر	۷	۲۰	۵۳	۱۲۷	۱۴۰	۰/۰۰۰	خیلی زیاد
بهبود کیفیت زندگی	۲۹	۷۶	۱۵۹	۵۸	۲۵	۰/۰۰۰	متوسط
اعتماد به دولت و حاکمیت	۳۱	۳۵	۸۰	۱۳۵	۶۶	۰/۰۰۰	زیاد
همبستگی و اعتماد بین افراد	۵	۱۶	۷۱	۱۶۳	۹۰	۰/۰۰۰	زیاد
حضور مردم در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها	۱۷	۱۵	۶۸	۱۶۵	۸۲	۰/۰۰۰	زیاد
سرمایه اجتماعی	۱	۳۱	۱۵۱	۱۶۲	۲	۰/۰۰۰	زیاد

جدول ۶ نتایج آزمون کای اسکور جهت بررسی گویه‌های مربوط به بعد "سرمایه مالی" را نشان می‌دهد. بر اساس ستون تجمع پاسخ‌های داده شده در این جدول، تأثیرات پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر سرمایه مالی:

در مورد گویه‌های "وضعیت درآمد" و "پس‌انداز" **خیلی کم** استنباط می‌شود.

در مورد گویه‌های "ایجاد فرصت‌های شغلی"، "تولید سرمایه" **کم** استنباط می‌شود.

در مورد گویه‌های "سطح اشتغال پذیری"، "گسترش حمل و نقل"، "رونق بخشی به انواع کسب و کار روستایی

هزینه فعالیت‌های دامداری"، "تنوع محصولات تولیدی" **متوسط** استنباط می‌شود.

در مورد گویه‌های "دسترسی به تسهیلات بانکی"، "دسترسی به انواع بیمه" **زیاد** استنباط می‌شود.

به‌طور کلی بر پایه بررسی انجام شده تأثیر پروژه‌های اجرا شده‌ی عشایری از منظر سرمایه مالی در حد متوسط برداشت می‌شود.

جدول ۶. نتیجه آزمون کای اسکور در مورد تأثیر پروژه‌های اجرا شده‌ی عشایری از منظر سرمایه مالی

متغیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	Sig	تجمع پاسخ‌های مشاهده‌شده
وضعیت درآمد	۱۲۳	۱۲۲	۹۵	۷	۰	۰/۰۰۰	خیلی کم
پس‌انداز	۱۴۳	۱۲۳	۷۷	۴	۰	۰/۰۰۰	خیلی کم
سطح اشتغال پذیری	۷۵	۹۹	۱۲۴	۳۶	۱۳	۰/۰۰۰	متوسط
ایجاد فرصت‌های شغلی	۱۱۴	۱۳۶	۸۴	۸	۵	۰/۰۰۰	کم
گسترش حمل و نقل	۵۲	۱۰۶	۱۳۹	۳۷	۱۱	۰/۰۰۰	متوسط
دسترسی به تسهیلات بانکی	۲۹	۴۳	۸۳	۱۲۵	۶۶	۰/۰۰۰	زیاد
دسترسی به انواع بیمه	۲۱	۳۷	۸۵	۱۲۶	۷۶	۰/۰۰۰	زیاد
رونق بخشی به انواع کسب و کار روستایی	۴۷	۱۲۲	۱۴۶	۲۳	۶	۰/۰۰۰	متوسط
هزینه فعالیت‌های دامداری	۴۳	۵۷	۱۰۹	۹۶	۴۲	۰/۰۰۰	متوسط
تولید سرمایه	۷۸	۱۴۲	۹۹	۲۲	۳	۰/۰۰۰	کم
تنوع محصولات تولیدی	۶۲	۱۰۶	۱۵۱	۱۸	۱۰	۰/۰۰۰	متوسط
سرمایه مالی	۱۴	۱۳۸	۱۸۷	۱	۰	۰/۰۰۰	متوسط

بر پایه اطلاعات جدول ۷، تأثیرات پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر سرمایه طبیعی را می‌توان این گونه تفسیر نمود که:

در مورد "آبدهی قنات" کم استنباط می‌شود.

در مورد گویه‌های "حاصلخیزی خاک"، "تنوع گونه‌های گیاهی"، "جلوگیری فرسایش خاک"، "تغذیه سفره‌های آب زیرزمینی"، "کیفیت آب رودخانه‌ها و چشمه‌ها"، "جلوگیری از آلودگی‌های زیست‌محیطی"، "بهبود زیستگاه حیات وحش" متوسط استنباط می‌شود.

در مورد گویه‌های "پوشش گیاهی مراتع از نظر کیفیت (خوش‌خوراکی علوفه)"، "پوشش گیاهی مراتع از نظر کمیت (تولید علوفه)"، "بهبود استحصال آب‌های سطحی"، "دسترسی به مرتع" زیاد استنباط می‌شود.

به‌طور کلی نیز تأثیر پروژه‌های اجرا شده‌ی عشایری از منظر سرمایه طبیعی در حد متوسط برداشت می‌شود.

جدول ۷. نتیجه آزمون کای اسکور در مورد تأثیر پروژه‌های اجرا شده‌ی عشایری از منظر سرمایه طبیعی

متغیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	Sig	تجمع پاسخ‌های مشاهده‌شده
حاصلخیزی خاک	۳۷	۱۱۲	۱۳۰	۵۹	۹	۰/۰۰۰	متوسط
تنوع گونه‌های گیاهی	۳۹	۱۱۳	۱۱۹	۵۸	۱۸	۰/۰۰۰	متوسط
جلوگیری فرسایش خاک	۳۲	۱۰۷	۱۵۸	۴۵	۵	۰/۰۰۰	متوسط
تغذیه سفره‌های آب زیرزمینی	۶۰	۱۳۱	۱۳۳	۱۸	۵	۰/۰۰۰	متوسط
آبدهی قنات	۴۷	۱۴۷	۱۱۵	۲۸	۵	۰/۰۰۰	کم
کیفیت آب رودخانه‌ها و چشمه‌ها	۳۵	۱۰۱	۱۴۹	۴۶	۱۶	۰/۰۰۰	متوسط
پوشش گیاهی مراتع از نظر کیفیت (خوش‌خوراکی علوفه)	۶	۲۵	۹۳	۱۴۴	۷۹	۰/۰۰۰	زیاد
پوشش گیاهی مراتع از نظر کمیت (تولید علوفه)	۲۶	۵۲	۱۰۸	۱۱۴	۴۷	۰/۰۰۰	زیاد
بهبود استحصال آب‌های سطحی	۲۰	۵۷	۸۳	۱۲۹	۵۸	۰/۰۰۰	زیاد
دسترسی به مرتع	۷	۲۵	۱۳۶	۱۴۰	۳۹	۰/۰۰۰	زیاد
جلوگیری از آلودگی‌های زیست‌محیطی	۳۰	۹۴	۱۵۹	۴۹	۱۴	۰/۰۰۰	متوسط
بهبود زیستگاه حیات وحش	۶۹	۱۰۴	۱۲۲	۴۴	۸	۰/۰۰۰	متوسط
سرمایه طبیعی	۲	۸۲	۲۲۵	۲۸	۰	۰/۰۰۰	متوسط

از آنجایی که داده‌های سرمایه طبیعی از توزیع نرمال پیروی می‌کنند جهت بررسی استنباطی این متغیر از آزمون t یک نمونه‌ای استفاده شده است. جدول ۸ نتیجه آزمون t یک نمونه‌ای در مورد متغیر سرمایه طبیعی را نشان می‌دهد. بر اساس میزان Sig به‌دست آمده در مورد آثار پروژه های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر سرمایه طبیعی در شهرستان درمیان با توجه به اینکه میزان Sig به‌دست آمده کمتر از ۰/۰۵ می

باشد نتیجه می‌گیریم که فرض H_0 رد می‌شود و با توجه به مقدار میانگین آثار پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر سرمایه طبیعی در شهرستان درمیان کمتر از حد متوسط برداشت می‌شود.

جدول ۸. نتیجه آزمون t در مورد آثار پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر سرمایه طبیعی در شهرستان درمیان

(در حد متوسط) = ۳ = میانگین فرضی						
نتیجه	sig	آماره آزمون t	درجه آزادی df	میانگین نظرات ($\mu - 3$)	درجه	آماره
آثار پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر سرمایه طبیعی	۰/۰۰۱	-۳/۲۲۰	۳۴۶	-۰/۱	۲/۹۰	کمتر از حد متوسط

جداول ۹ نتایج آزمون کای اسکور جهت بررسی گویه‌های مربوط به بعد "سرمایه فیزیکی" را نشان می‌دهد. بر اساس ستون تجمع پاسخ‌های داده‌شده در این جدول، درباره تأثیرات پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر سرمایه فیزیکی می‌توان گفت:

در مورد گویه‌های "اسکان مسافران در مناطق عشایری"، "تجهیزات کشاورزی و نظایر آن"، "ایجاد بازارچه‌ها" خیلی کم استنباط می‌شود.

در مورد گویه‌های "دسترسی به وسیله نقلیه"، "ورود تکنولوژی‌های جدید"، "دسترسی به خدمات"، "دسترسی به امکانات رفاهی"، "دسترسی به رسانه‌های جمعی" متوسط استنباط می‌شود.

در مورد گویه‌های "دسترسی به آب آشامیدنی بهداشتی و سالم برای شرب عشایر"، "دسترسی به جاده"، "دسترسی به برق"، "سوخت مصرفی خانوار برای پخت‌وپز" زیاد استنباط می‌شود.

در مورد "دسترسی به دامپزشکی" خیلی زیاد استنباط می‌شود. به‌طور کلی در نتیجه بررسی انجام شده تأثیر پروژه‌های اجرا شده‌ی عشایری از منظر سرمایه فیزیکی در حد متوسط برداشت می‌شود.

جدول ۹. نتیجه آزمون کای اسکور در مورد تأثیر پروژه‌های اجرا شده‌ی عشایری از منظر سرمایه فیزیکی

متغیر	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	Sig	تجمع پاسخ‌های مشاهده‌شده
دسترسی به آب آشامیدنی بهداشتی و سالم برای شرب عشایر	۲۱	۵۴	۱۰۷	۱۲۲	۴۳	۰/۰۰۰	زیاد
اسکان مسافران در مناطق عشایری	۲۰۰	۷۶	۶۲	۵	۴	۰/۰۰۰	خیلی کم
دسترسی به جاده	۱۵	۴۶	۱۶۱	۱۰۰	۲۵	۰/۰۰۰	زیاد
دسترسی به وسیله نقلیه	۱۶	۷۴	۱۱۰	۷۵	۲۰	۰/۰۰۰	متوسط
ورود تکنولوژی‌های جدید	۱۰۷	۱۰۳	۹۳	۱۹	۶	۰/۰۰۰	متوسط
دسترسی به برق	۲۲	۴۲	۹۳	۱۴۱	۴۹	۰/۰۰۰	زیاد
تجهیزات کشاورزی و نظایر آن	۱۷۸	۱۰۹	۴۹	۷	۲	۰/۰۰۰	خیلی کم
ایجاد بازارچه‌ها	۱۹۶	۶۷	۷۶	۷	۰	۰/۰۰۰	خیلی کم
دسترسی به خدمات	۳۵	۹۱	۱۷۹	۴۱	۱	۰/۰۰۰	متوسط
دسترسی به امکانات رفاهی	۳۳	۹۱	۱۹۱	۳۰	۲	۰/۰۰۰	متوسط
سوخت مصرفی خانوار برای پخت‌وپز	۱۹	۵۶	۷۴	۱۵۲	۴۶	۰/۰۰۰	زیاد
دسترسی به رسانه‌های جمعی	۸۱	۱۰۱	۱۰۹	۴۴	۱۲	۰/۰۰۰	متوسط
دسترسی به دامپزشکی	۱۷	۳۲	۷۲	۹۰	۱۳۴	۰/۰۰۰	خیلی زیاد
سرمایه فیزیکی	۷	۹۹	۲۲۳	۱۸	۰	۰/۰۰۰	متوسط

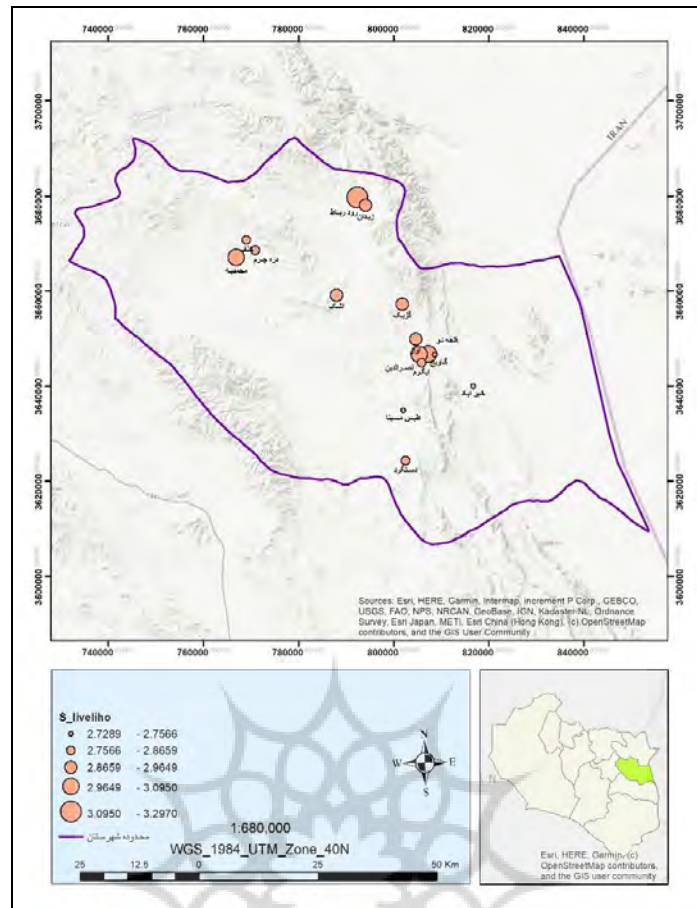
اثرگذاری پروژه‌های اجرا شده در ابعاد پنج‌گانه سرمایه‌های معیشتی سکونتگاه‌های عشایری

جدول ۱۰ میانگین سرمایه انسانی، اجتماعی، مالی، طبیعی و فیزیکی در هر روستا را نشان می‌دهد که با توجه به مقادیر میانگین حاصل شده می‌توان مقایسه نماییم که در هر معیار کدام روستا بیشترین مقدار میانگین و کدام روستا کمترین مقدار را کسب نموده‌است.

با توجه به جدول ۱۰ در سرمایه انسانی رود رباط با ۳/۱ و محمدیه ۳/۰۲ در مقام نخست و روستای آبگرم با ۲/۲۳ و قلعه‌نو با ۲/۳۰ در ردیف آخر قرار دارند. در سرمایه اجتماعی رود رباط ۳/۹۰ در مقام نخست و طبس مسینا با ۳/۲۶ در مقام آخر قرار دارد. در سرمایه مالی محمدیه ۲/۹۱ در مقام نخست و قلعه‌نو با ۲/۳۶ در مقام آخر قرار دارد. در سرمایه طبیعی قلعه‌نو ۳/۷۵ در مقام نخست و دره چرم ۲/۹۶ در مقام آخر قرار دارد. در سرمایه فیزیکی قلعه‌نو ۳/۴۶ در مقام اول و گاویچ ۲/۴۹ در مقام آخر قرار دارد. در شکل ۳ توزیع جغرافیایی روستاها به لحاظ رتبه اثرپذیری دارایی‌های معیشت پایدار از پروژه‌های اجرا شده نشان داده شده‌است که بر پایه آن می‌توان اذعان داشت غالب سکونتگاه‌های عشایری که پرجمعیت بوده یا در مرکز شهرستان (نزدیک به سکونتگاه‌های شهری هستند) از میانگین رتبه‌ای بیشتری برخوردارند.

جدول ۱۰. میانگین اثرگذاری پروژه‌های اجرا شده در ابعاد پنج گانه سرمایه‌های معیشتی سکونتگاه‌های عشایری مورد مطالعه

ردیف	سکونتگاه‌ها	سرمایه انسانی	سرمایه اجتماعی	سرمایه مالی	سرمایه طبیعی	سرمایه فیزیکی	میانگین کل (معیشت پایدار)
۱	دستگرد	۲/۴۸	۳/۴۶	۲/۴۶	۲/۹۰	۲/۷۲	۲/۸۰
۲	طبس مسینا	۲/۵۹	۳/۲۶	۲/۴۷	۲/۷۹	۲/۶۶	۲/۷۵
۳	گزیک	۲/۷۹	۳/۵۲	۲/۶۱	۲/۹۳	۲/۶۳	۲/۹۰
۴	نصرالدین	۲/۷۲	۳/۶۴	۲/۵۹	۳/۰۷	۲/۹۰	۲/۹۹
۵	آبگرم	۲/۲۳	۳/۵۳	۲/۵۰	۳/۲۰	۲/۸۴	۲/۸۶
۶	آواز	۲/۵۹	۳/۵۳	۲/۶۳	۳/۰۰	۲/۸۳	۲/۹۲
۷	گاویچ	۲/۴۴	۳/۳۴	۲/۴۶	۲/۹۳	۲/۴۹	۲/۷۳
۸	قلعه‌نو	۲/۳۰	۳/۶۰	۲/۳۶	۳/۷۵	۳/۴۶	۳/۰۹
۹	خلف	۲/۶۲	۳/۳۳	۲/۳۷	۳/۰۱	۲/۶۳	۲/۷۹
۱۰	دره چرم	۲/۸۰	۳/۳۷	۲/۶۱	۲/۶۹	۲/۷۶	۲/۸۵
۱۱	زیدان	۲/۶۸	۳/۴۵	۲/۸۱	۲/۷۴	۲/۸۸	۲/۹۱
۱۲	محمدیه	۳/۰۲	۳/۶۰	۲/۹۳	۲/۹۱	۲/۵۰	۲/۹۹
۱۳	رود رباط	۳/۱۰	۳/۹۰	۲/۸۱	۳/۶۶	۳/۰۰	۳/۲۹
۱۴	اشک	۲/۹۳	۳/۵۲	۲/۶۳	۲/۹۵	۲/۷۷	۲/۹۶
۱۵	خیر آباد	۲/۳۳	۳/۲۸	۲/۴۴	۲/۹۳	۲/۶۵	۲/۷۲
	جمع	۲/۶۳	۳/۴۱	۲/۵۵	۲/۹۰	۲/۷۱	۲/۸۴

شکل ۳. نقشه سطح بندی سکونتگاه‌های عشایری مورد مطالعه در شهرستان درمیان براساس رتبه اثرپذیری ابعاد معیشت پایدار از پروژه‌های اجرا شده

نتیجه‌گیری

بنیاد انسانی و توسعه اقتصادی بر معیشت استوار است. معیشت چیزی فراتر از شغل است. معیشت دربرگیرنده فعالیت‌ها، قابلیت‌ها و دارایی‌ها برای گذران زندگی است. معیشت زمانی پایدار است که افراد در برابر تنش‌ها، شوک‌ها و آسیب‌ها توان مقاومت داشته و راهی برای خلاص شدن از آن داشته باشند. اهمیت به پایداری معیشت عشایر که یکی از ارکان دستیابی به توسعه پایدار روستایی است، ضروری به نظر می‌رسد و با در نظر گرفتن اهمیت و نقش تأثیرگذاری که معیشت پایدار در زندگی خانوارها دارد، هم چنین افزایش نرخ بیکاری در میان عشایر و روستاییان و عدم توانایی برآورده ساختن نیازهای اولیه زندگی که برآمده از نبود یک معیشت پایدار است، توجه به این موضوع از ضروریات است. تا هنگامی که زندگی خانوارهای عشایر با چالش فقر در پی نبود حداقل استانداردها برای زندگی مواجه شود، موجب تحت‌الشعاع قرارگرفتن تمام ابعاد زندگی آنان می‌شود و مشکلات وسیعی در سطح گسترده از جمله مسائل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و روانی به وقوع می‌پیوندد. از این رو ساماندهی و توجه به برقراری یک معیشت پایدار در سطح خانوارهای عشایری و روستایی باید در اولویت ویژه‌ای قرار گیرد. از این رو در پژوهش حاضر سعی شده‌است آثار پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری شهرستان درمیان از منظر معیشت پایدار بررسی و تحلیل گردد.

داده‌های مورد نیاز تحقیق از تکمیل ۳۴۷ پرسش‌نامه توسط افراد مورد بررسی جمع‌آوری شده‌است. در این پژوهش پس از بررسی داده‌ها به منظور بررسی سؤال‌های پژوهش از آزمون کای اسکور استفاده شده‌است. با توجه به اینکه هدف پژوهش بررسی و تحلیل پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر معیشت پایدار است. و این که معیشت پایدار از پنج بعد سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی، سرمایه مالی، سرمایه طبیعی و سرمایه فیزیکی تشکیل شده‌است. زمانی که پروژه‌های مربوطه را با این پنج بعد مورد بررسی قرار دادیم به این نتیجه رسیدیم که پروژه‌ها در بعد سرمایه انسانی به‌طور کل متوسط ارزیابی شده‌است. اما در برداشت و مصاحبه میدانی این نتیجه یافت شد که پروژه‌های مربوطه در

زمینه آموزشی و خدمات ترویجی موفق عمل نکرده و آنچه دارای اهمیت بوده، خدمات بهداشتی است؛ به طوری که امور عشایر چندین دستگاه کانکس سرویس بهداشتی در اختیار عشایر منطقه مورد مطالعه قرار داده است.

در دومین بعد که سرمایه اجتماعی است. با توجه به آزمون آماری سرمایه اجتماعی در حد زیاد عنوان شده است. در برداشت و مصاحبه میدانی نیز رغبت و تمایل عشایر منطقه مورد مطالعه در زمینه همکاری در فعالیت‌های مختلف زیاد ارزشیابی شد.

در سومین بعد که سرمایه مالی است با توجه به آزمون آماری سرمایه مالی در حد متوسط بیان شده است. اما آنچه دارای اهمیت است وضعیت درآمد و پس انداز و تولید سرمایه و حتی تنوع محصول به صورت مطلوب ارزیابی نمی‌شود که این امر مساعدت مسئولین ذیربط را می‌طلبد.

در چهارمین بعد که سرمایه طبیعی است. نتایج حاصل از آزمون آماری این بعد را در حد متوسط عنوان می‌دارد. اما آنچه که برای جامعه عشایری دارای اهمیت بوده، آبدهی قنوت و حاصلخیزی خاک می‌باشد که در حد کم و خیلی کم، ارزیابی شده است. همچنین بر پایه سایر آزمون‌های آماری این مهم کمتر از حد متوسط ارزیابی می‌شود. آخرین بعد سرمایه فیزیکی می‌باشد. آزمون‌های آماری آن را در حد متوسط بیان می‌دارد. آنچه در مشاهدات میدانی صورت گرفت. طرح‌های بود که در زمینه برق‌رسانی که به وسیله پل‌های خورشیدی محقق شده بود. دسترسی به آب آشامیدنی بود که به وسیله چند تانکر روزانه صورت می‌گرفت. دسترسی به جاده بود که چند کیلومتر توسط لودرها تیغ زده شده بود. و سوخت مصرفی عشایر که در حد نیاز در اختیار آن‌ها قرار می‌گرفت. اما آنچه می‌تواند به زندگی عشایر رونق و قوت بخشد ایجاد بازار محلی است که اقدام جدی صورت نگرفته است.

نتیجه کلی از پژوهش حاضر این مهم را می‌رساند که ابعاد معیشت پایدار در بعد سرمایه انسانی و فیزیکی و طبیعی در حد متوسط می‌باشند و در بعد سرمایه اجتماعی در حد زیاد و در بعد سرمایه مالی در برخی از گویه‌ها از جمله وضعیت درآمد، پس انداز و تولید سرمایه ضعیف عمل کرده اند که این نتایج با پژوهش شاطری و حجی پور (۱۳۹۰)، ریاحی و همکاران (۱۳۹۲)، نجاتی و همکاران (۱۳۹۲) و سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۵) همسو می‌باشد.

بنابراین براساس یافته‌های این پژوهش و دیگر پژوهش‌های همسو با آن با توجه به اینکه جامعه عشایر بخشی از جمعیت فعال کشور را تشکیل داده‌اند امید می‌رود که در زمینه آموزشی، ترویج دانش، مشارکت فعال عشایر در اجرای پروژه‌های مربوطه به عشایر، تولید سرمایه، پس انداز، ایجاد بازارچه محلی برای فروش محصولات دامی و صنایع دستی عشایر، توجه به آبدهی قنوت و حاصلخیزی خاک اقدامات جدی صورت بپذیرد.

منابع

- انصاری، ناصر، سید اخلاقی شال، سیدجعفر، و فیاض، محمد. (۱۳۸۶). نقش عوامل قانونی و تشکیلاتی، مدیریت منابع و گروه‌های اجتماعی در تخریب منابع طبیعی تجدیدپذیر. مرتع، ۴۱ (۴)، ۴۳۸-۴۲۳. <https://www.magiran.com/p736668>
- جمعه‌پور، محمود، و احمدی، شکوفه. (۱۳۹۰). تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی (مطالعه موردی: روستای برغان، شهرستان ساوجبلاغ). پژوهش‌های روستایی، ۲ (۱)، ۶۳-۳۳. https://jrur.ut.ac.ir/article_22749.html
- حجی‌پور، محمد. (۱۴۰۰). شکاف فضایی بنیان‌های اقتصاد عشایری در استان خراسان جنوبی. مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان، ۱ (۲)، ۹۳-۱۱۰. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.28210530.1400.1.2.9.9>
- دهقانی، امین، صیدائی، سید اسکندر، و شفق، سیروس. (۱۳۹۱). سنجش و بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی در کانون‌های اسکان عشایری، مطالعه موردی؛ کانون‌های اسکان عشایری استان‌های فارس و اصفهان. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۲ (۲۷)، ۷۷-۹۶. <https://jgs.khu.ac.ir/article-1-674-fa.pdf>
- ریاحی، وحید، مرادی، ماریا، نظری، محمد، و صادقی، موسی. (۱۳۹۲). بررسی تطبیقی ساختار اقتصادی عشایر شهرستان‌های قصرشیرین و ساوه. مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی (چشم انداز جغرافیایی)، ۸ (۲۲)، ۵۸-۴۸. <https://sanad.iau.ir/Journal/jshsp/Article/1032614/FullText>
- زاهدی، شمس السادات، و نجفی، غلامعلی. (۱۳۸۵). بسط مفهومی توسعه پایدار. مدرس علوم انسانی، ۱۰ (۴)، ۴۳-۷۶. <https://ensani.ir/fa/article/57447>
- سلمانی، محمد، رضوانی، محمدرضا، پورطاهری، مهدی، و ویسی، فرزاد. (۱۳۹۰). نقش مهاجرت فصلی کار در معیشت خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: شهرستان سروآباد - استان کردستان). پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۷۷، ۱۱۱-۱۲۷. https://jhgr.ut.ac.ir/article_24505.html

- شاطری، مفید، و حجتی‌پور، محمد. (۱۳۹۰). اثرات اقتصادی_ اجتماعی طرح‌های اسکان بر جوامع عشایری (مطالعه موردی شهرک نازدشت سریشه در استان خراسان جنوبی). *نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، ۳(۲)، ۱۷-۲۹. <https://www.sid.ir/paper/472889/fa>
- شاطری، مفید، و صادق، حجت‌الله. (۱۳۹۱). واکاوی اثرات اقتصادی- اجتماعی اسکان خود جوش عشایر (مطالعه موردی: عشایر بخش دهنر شهرستان ایزه استان خوزستان). *برنامه‌ریزی فضایی*، ۲(۲)، ۱۰۵-۱۲۸. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22287485.1391.2.2.6.8>
- شکوری، علی، و بهرامی، شقایق. (۱۳۹۳). مطالعه گردشگری روستایی بر کاهش فقر از منظر معیشت پایدار: مورد روستاهای قلعه‌نو و کلین شهرستان ری. *توسعه محلی*، ۶(۱)، ۱-۲۴. <https://doi.org/10.22059/jrd.2014.52069>
- فرهادیان، همایون، و بهرامی، اعظم. (۱۳۸۲). توسعه روستایی و کشاورزی: نقش بوم و بوم گردی در معیشت پایدار جوامع محلی و حفظ منابع طبیعی. *جهاد*، ۲۵۸، ۳۲-۴۵. <https://ensani.ir/fa/article/250011>
- کریمی دهکردی، اسماعیل، و انصاری، افشین. (۱۳۹۱). تأثیر طرح‌های مرتع‌داری و آبخیزداری بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی در شهرستان زنجان. *فصلنامه فن‌آوری‌های نوین کشاورزی*، ۵(۲)، ۱۰۷-۱۳۶. <https://www.magiran.com/p1143241>
- کریمی، کبری، کریمی دهکردی، اسماعیل، آقاجانلو، خلیل، و بادی‌سار، محمد. (۱۳۹۲). روند تغییر مراتع در ایران و لزوم توسعه پایدار آن‌ها. *اولین کنفرانس بین‌المللی اکولوژی سیمای سرزمین*، ۱۱. <https://civilica.com/doc/236277>
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). *سالنامه آماری، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن*.
- مطیعی لنگرودی، سید حسن، قدیری معصوم، مجتبی، رضوانی، محمد رضا، و نظری، عبدالحمید. (۱۳۹۰). تأثیر بازگشت مهاجران به روستاها در بهبود معیشت ساکنان (مطالعه موردی: شهرستان آق‌قلا). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۸۷، ۶۷-۸۳. https://jhgr.ut.ac.ir/article_24512.html
- Ashley, C., & Carney, D. (1999). *Sustainable livelihoods: Lessons from early experience*. London: DFID.
- Department for International Development (DFID). (1999). *Sustainable livelihoods guidance sheets*. London: DFID.
- Fang, Y.-P., Fan, J., Shen, M.-Y., & Song, M.-Q. (2014). Sensitivity of livelihood strategy to livelihood capital in mountain areas: Empirical analysis based on different settlements in the upper reaches of the Minjiang River, China. *Ecological Indicators*, 38, 225-235. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2013.11.007>
- Horsley, J., Prout, P., Tonts, M., & Tonts, H. A. (2015). Sustainable livelihoods and indicators for regional development in mining economies. *The Extractive Industries and Society*, 2(2), 368-380. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2014.12.001>
- Tang, Q., Bennett, S. J., Xu, Y., & Li, Y. (2013). Agricultural practices and sustainable livelihoods: Rural transformation within the Loess Plateau, China. *Applied Geography*, 41, 15-23. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2013.03.007>
- Tao, T. C., & Wall, G. (2009). Tourism as a sustainable livelihood strategy. *Tourism Management*, 30(1), 90-98. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2008.03.009>